

René SZOTKOWSKI, Pavla DOBEŠOVÁ

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Česká Republika

Problematika dalšího vzdělávání učitelů českého jazyka na poli ICT, konkrétně multimédií

Úvod

Technologie ovládají celý vyspělý svět a obklopují nás ze všech stran. Čím více s nimi přicházíme do styku, tím větší na nás mají vliv. Mladá generace éry internetu, tak zvaná „síťová generace“ [Brdička 2009], je považuje za přirozenou součást svého osobního, školního a pracovního života, což se samozřejmě odráží i do vzdělávacích kurikul (v České republice hovoříme o tzv. *Bílé knize MŠMT a Rámcových vzdělávacích programech*).

Na celém světě jsou proto realizovány četné výzkumy orientované na přínos informačních a komunikačních technologií (ICT) do vzdělávání [např. Korucu, Gunduz 2011; Roblyer 2003]. Mnoho z nich je experimentální povahy a zkoumá efektivitu využití multimédií ve výuce jednotlivých vyučovacích oblastí či předmětů [např. Horváthová 2005; Mayer 2009; Bartsch, Cobern 2003 atd.].

My jsme v průběhu roku 2011, na základě sestavení přehledové studie, uskutečnili průzkum a výzkum, který byl zaměřen na problematiku využití multimédií ve výuce českého jazyka, respektive literární výchovy na 2. stupni základní školy.

Zjistili jsme totiž, že je tato složka českého jazyka dosti opomíjena, a přitom hraje důležitou roli v rozvoji čtenářské gramotnosti. Navíc má její esteticko-výchovná funkce za úkol formovat osobnost a postoje mladistvého člověka.

Stran multimédií nám nebyla známa žádná studie nebo výzkum, který by se zabýval jejich optimální aplikací do vyučování nebo účinností výuky literární výchovy za jejich podpory.

Předmětem našeho zájmu se tak logicky nejprve stala otázka, zda mají vyučující vůbec podmínky (vybavení učeben, materiální zabezpečení, nasycenost trhu multimediálními výukovými programy atp.) k tomu, aby mohli multimédií ve výuce literární výchovy využít, protože závěry *České školní inspekce* z roku 2009 nebyly moc přívětivé.

Dále jsme se pokusili zjistit, jaké jsou možnosti dalšího vzdělávání pedagogů v této oblasti, jelikož výzkumy dokazují, že se kvalita a efektivita výuky za podpory multimédií odvíjí zejména od kompetencí a přístupu samotného vyučujícího [srovnej například s Burbules, Callister 2000; Lavin, Korte, Davies 2011; Sorden 2005].

A rovněž nás zajímal názor učitelů na optimální realizaci výuky literární výchovy za podpory multimédií. *V praxi totiž neplatí rovnice: moderní ICT + výuka = efektivnost, ale: moderní ICT + výuka + správné metodické využití = efektivnost* [Dostál 2007: 25].

Vzhledem k omezenému rozsahu příspěvku jsme se rozhodli prezentovat jen deskriptivní část z našich výzkumných závěrů – a jak název napovídá, půjde o možnosti dalšího vzdělávání pedagogů na poli využití multimédií ve výuce literární výchovy na druhém stupni základní školy.

Metodologie

Cílem bylo zjistit informovanost učitelů českého jazyka o možnostech dalšího vzdělávání v oblasti ICT, resp. multimédií, včetně jejich ochoty dále se vzdělávat. Taktéž nás zajímalo, jaké jsou v tomto ohledu jejich preference.

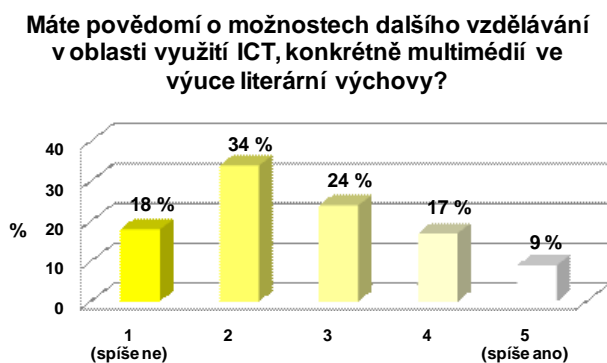
Výzkumný vzorek sestával z učitelů českého jazyka na 2. stupni základní školy v Olomouckém, Moravskoslezském a Zlínském kraji. Tři kraje jsme zvolili záměrně, abychom získaná data mohli do jisté míry zobecnit.

Šetření bylo kvantitativní povahy a jako výzkumnou metodu jsme si vybrali metodu nestandardizovaného dotazníku. Výzkumný nástroj byl vyučujícím distribuován osobně, prostřednictvím dalších osob a skrze e-mailovou korespondenci.

Rozsah výběru činil 600 respondentů.

Výsledky a diskuse

Do průzkumu, který představoval komparaci se závěry *České školní inspekce* (2009), *Výzkumného ústavu pedagogického v Praze* (2009) a M. Klementa a M. Chráska (2003), se zapojilo 630 respondentů.

Graf 1. Povědomí učitelů českého jazyka o možnostech dalšího vzdělávání

Nejprve jsme zjišťovali, jestli se učitelé českého jazyka vůbec zajímají o tzv. další vzdělávání (kurzy, semináře, školení aj.), které je orientováno na využití multimédií či informačních a komunikačních technologií ve výuce literární výchovy.

A na tuto otázku nám kladně odpovědělo 66% dotázaných, takže oproti závěrům pracovníků Katedry technické a informační výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci z let 1997, 2001, 2002 a 2003 [Klement, Chráska 2003] jsme v této oblasti zaznamenali vzestupný trend.

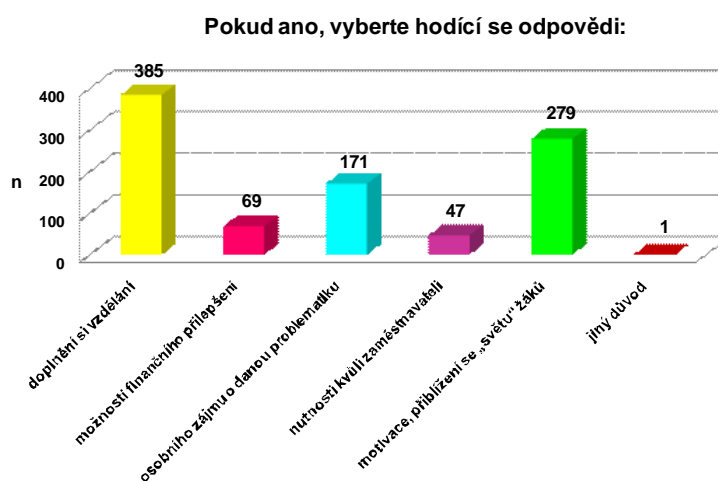
Ovšem co se týče povědomí vyučujících o možnostech dalšího vzdělávání, tak tam jsme odhalili, že není moc velké, viz graf 1.

Domníváme se, že je příčinou nedostatek specificky orientovaných forem dalšího vzdělávání, poněvadž jsme v roce 2012 našli jen 3 aktuální nabídky zaměřené na aplikaci ICT nebo multimédií do hodin literatury či literární výchovy...

O možnostech dalšího vzdělávání se učitelé dozvídají zejména od vedení školy (n = 402), dále skrze elektronickou poštu (n = 360), kterou jim jsou zasílány nabídky různých institucí, společností, a až na třetím místě z vlastní iniciativy (n = 228).

Podle názoru vyučujících i závěrů *České školní inspekce* [2009: 20] převažují v oblasti využití ICT/multimédií ve výuce obecně orientované nabídky dalšího vzdělávání (55%), a to by z 562 (n = 625, 90%) učitelů, kteří jsou ochotni dále se v tomto směru vzdělávat, téměř polovina z nich (46%) uvítala konkrétně zaměřenou formu vzdělávání.

Dle výsledků průzkumu *Výzkumného ústavu pedagogického v Praze* (2009) je z hlediska forem vzdělávání u pedagogů v oblibě tzv. e-Learning, popř. blended learning, což potvrdily i naše závěry – 37% učitelů českého jazyka by si jako formu dalšího vzdělávání zvolilo kombinované studium.

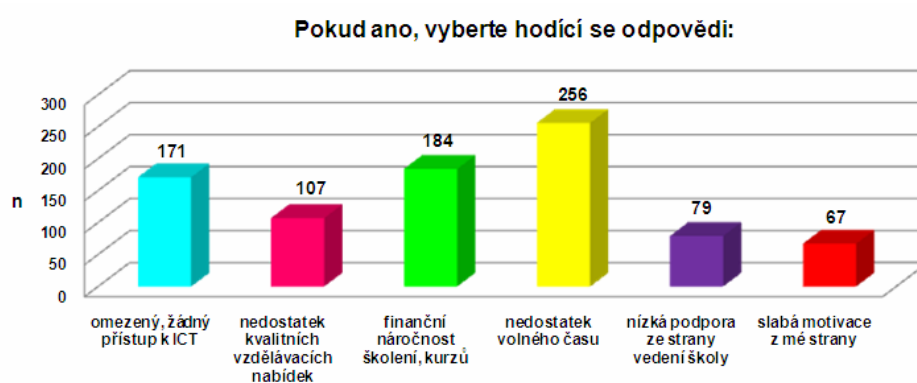
Graf 2. Důležitost dalšího vzdělávání pro učitele českého jazyka – nejčastější důvody

Pro 91% dotázaných je oblast dalšího vzdělávání v rámci využití ICT, multimédií ve výuce důležitá. Zjišťovali jsme tedy, z jakého důvodu.

Největší motivací pro učitele bylo získání nových znalostí, dovedností (n = 385) a přiblížení se „světu“ žáků ve smyslu zatraktivnění výuky literární výchovy skrze multimédia (n = 279). Nezanedbatelný byl rovněž osobní zájem o danou problematiku, tj. o ICT a multimédia (n = 171) – graf 2.

Autoři, jako O. Hausenblas [2006] nebo třeba M. Klement a M. Chráska [2003], ve svých výzkumech naznačovali, jaké mohou být příčiny nezájmu vyučujících o další vzdělávání obecně či konkrétně v oblasti ICT. Chtěli jsme proto také zjistit, zda učitelé opravdu spatřují ve svém dalším postupu nějaké překážky a 85% z nich nám odpovědělo kladně.

Mezi nejčastější důvody uváděli problém s nedostatkem volného času (n = 256), s finanční náročností školení, kurzů (n = 184) a s omezeným nebo žádným přístupem k ICT technologiím ve výuce (n = 171) – tzn. s absencí PC, dataprojektoru či interaktivní tabule v učebně, ve škole! Viz graf 3.

Graf 3. Překážky, jež učitelé spatřují v oblasti dalšího vzdělávání

Je tudíž logické, že učitel nestojí např. o kurz využití interaktivní tabule ve výuce, když ve škole žádnou nemají, viz zpráva *České školní inspekce* [2009]: „Ve většině škol se tyto prostředky nevyskytují vůbec, anebo velmi vzácně a díky tomu se učitelé »nevyplatí« ovládnoutí této technologie, protože ji má k dispozici jen velmi zřídka”.

Na otázku, zda učitelé absolvovali nějaké školení nebo kurz, který by byl zaměřen na využití ICT a multimédií ve výuce obecně, odpovědělo 53% respondentů, že ano.

A vzdělávání, které by bylo prakticky zacíleno na využití multimédií ve výuce literární výchovy, absolvovalo pouhých 6 % učitelů českého jazyka!

Ve srovnání s monitoringem *České školní inspekce* z roku 2009 absolvovalo další vzdělávání v oblasti využití informačních a komunikačních technologií

v konkrétních vyučovacích předmětech 30% pedagogů. S ohledem na to, že jsme se zabývali oproti *České školní inspekci* jen učiteli českého jazyka, bychom mohli říci, že jsou naše výsledky obdobné.

Závěr

Z našeho šetření jasně vyplynulo, že jsou učitelé českého jazyka ochotni dále se vzdělávat v oblasti využití informačních a komunikačních technologií, potažmo multimédií ve výuce literární výchovy a že spatřují v této činnosti smysl. Potýkají se ale s mnohými překážkami, jako je nedostatek specificky orientovaných nabídek dalšího vzdělávání, nedostatek volného času, finanční náročnost školení a kurzů, a dokonce absence moderních informačních a komunikačních technologií ve škole či v běžných třídách.

Literatura

- Bartsch R.A., Cobern K.M. (2003), *Effectiveness of PowerPoint presentations in lectures* [in:] „Computers & Education”, 41, s. 77–86. ISSN 0360-1315.
- Brdička B. (2009), *Difúze technologií ve škole 21. století* [online] [cit. 12. 3. 2010]. Dostupné z: http://www.spomocnik.cz/index.php?id_document=2404
- Burbules N., Callister T. (2000), *Watch It: The Risks and Promises of Information Technologies for Education*, Boulder, CO: Westview Press, 194 s. ISBN-0-8133-9082-6.
- Česká školní inspekce – Výroční zprávy (2009/2010) [online] [cit. 18. 9. 2011]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocní-zpravy/>
- Dostál J. (2007), *Příprava učitelů na využívání ICT ve výuce v Olomouckém kraji* [in:] *Celoživotní vzdělávání učitelů: modulární systém dalšího vzdělávání učitelů: sborník konference: Malenovice 29 – 30 března 2007*, Ostrava: Ostravská univerzita, ISBN 978-80-7368-295-8.
- Hausenblas O. (2006), *Jak vyučovat literaturu a k čemu to vede* [in:] „Dokořán: Bulletin Obce spisovatelů”, 10, 39, s. 9–16. ISSN není.
- Horváthová D. (2005), *Výskum využitia multimédií vo výučbe* [in:] *Vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konaná pod záštitou dekana FPV s mezinárodnou účastí*, Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre – Fakulta prírodných vied, ISBN 80-8050-813-5.
- Klement M., Chráska M. (2003), *Současná situace ve využití ICT na základních školách* [in:] *XVI. DIDMATTECH 2003 – ČÁST I*, Praha: Votobia, ISBN 80-7220-150-6.
- Korucu A.T., Gunduz S. (2011), *The effects of computer assisted instruction practices in computer office program course on academic achievements and attitudes toward computer* [in:] „Procedia – Social and Behavioral Sciences”, 15, s. 1931–1935. ISSN 1877-0428.
- Lavin A.M., Korte L., Davies T.L. (2011), *The impact of classroom technology on student behavior* [in:] „Journal of Technology Research”. 2, s. 1–13. ISSN 1941-3416.

- Mayer R.E. (2009), *Multimedia learning*, New York: Cambridge University Press, 318 s. ISBN 978-0521735353.
- Národní program rozvoje vzdělávání – Bílá kniha (2001), Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 98 s. ISBN 80-211-0372-8.
- Naske P. (2010), *Další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti ICT* [in:] *Informační a komunikační technologie ve škole – Metodická příručka*, Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, s. 31–34. ISBN 978-80-87000-31-1.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (2007) [online] [cit. 1. 1. 2010]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/index.php?op=sections&sid=9>
- Roblyer M. (2003), *Integrating Educational Technology into Teaching*, Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall, 400 s. ISBN 978-0130423191.
- Sorden S.A. (2005), *Cognitive Approach to Instructional Design for Multimedia Learning* [in:] „Infor-ming Science Journal”. 8, s. 263–279. ISSN 1521-4772.

Anotace

Příspěvek je orientován na problematiku postgraduálního vzdělávání učitelů českého jazyka v oblasti využití informačních a komunikačních technologií, respektive multimédií ve výuce českého jazyka a literární výchovy na druhém stupni základní školy.

Klíčová slova: informační a komunikační technologie (ICT), multimédia, postgraduální vzdělávání učitele, učitel českého jazyka a literární výchovy, výzkum.

Issues of further education of Czech language teachers in the field of ICT, multimedia specifically

Abstract

The paper is focused on the issues of postgraduate education teacher of the Czech language in the use of information and communication technology, respectively multimedia in teaching the Czech language and literary education at the lower secondary school.

Key words: information and communication technologies (ICT), multimedia, postgraduate teacher education, teacher of czech language, research.